

POPULÄRA OCH MINDRE POPULÄRA PARTILEDARE

SÖREN HOLMBERG

Självklart spelar personerna en roll i historien. Allt är inte struktur, aktörer finns också. Och ledare är viktiga – inom såväl som utanför politiken. Arbete skall organiseras, verksamhet ledas, beslut fattas, ansvar tas och frånträde liksom efterträdarval skötas snyggt. Dessutom uppskattning är centralt. Omtyckta ledare lyckas bättre än ogillade.¹ Det gäller inte minst inom politiken. Populära partiledare påverkar val, liksom också mindre populära partiledare. I det förra fallet kan en uppskattad ledare dra röster till sitt parti. I det senare fallet riskerar en ogillad partiledare att stöta bort väljare.

Så frågan är inte om personer eller ledare betyder något. Det gör de. Frågan gäller istället hur mycket och under vilka omständigheter. Historien hade med all sannolikhet sett annorlunda ut utan Cæsar, Djingis Khan, Napoleon och Stalin, men hur mycket annorlunda? Socialdemokraterna hade förmodligen haft makten i Sverige under större delen av 1900-talet även utan Branting, Hansson, Erlander, Palme, Carlsson och Persson. Dock kanske med lite längre eller kortare avbrott och med lite andra koalitioner. Men hade partiet kunnat fortsätta maktinnehavet 2006 om Göran Persson varit mer populär och utmanaren Fredrik Reinfeldt något mindre populär?

Kontrafaktiska frågor av detta slag är alltid fascinerande, men har inte några slutgiltiga svar. Vi kan aldrig veta vad som hade hänt om inte om varit. Men spekulera kan och måste vi. Frågorna är allt för viktiga för att lämnas orörda. Och då är måhända personlighetens roll i historien ett viktigare problem än hur och i vilken utsträckning populära och mindre populära partiledare påverkar val. Den förstnämnda viktigare frågan hamnar utanför vår kompetens. Den lämnar vi till historikerna. Den senare problematiken är emellertid hanterbar inom opinionsforskningen.

Därför har vi inom SOM-institutet ända sedan starten 1986 systematiskt mätt svenska partiledares grad av popularitet. Det ger oss ett material med vars hjälp vi kan belysa frågan om betydelsen av partiledarnas personliga popularitet. Vilka svenska partiledare har varit mest respektive minst uppskattade bland väljarna? Och vilka har varit potentiella röstvinnare respektive rösttappare?

Topplistan 2011

Vi börjar med de senaste resultaten från SOM-undersökningen hösten 2011. Svarspersonerna presenterades för ett antal namngivna partiledare och fick först

ange om de kände till dem. Därefter ombads de ange hur mycket de uppskattade de partiledare de kände till. Svaren avgavs på en skala mellan -5 (ogillar) till +5 (gillar). Svenska partiledare är mycket välkända bland allmänheten. Resultaten i tabell 1 visar att de flesta av de etablerade partiernas ledare är kända av klart över 90 procent av de svarande. Statsminister Reinfeldt är mest känd med en kännedomssiffra på hela 99 procent. Men även den nye socialdemokratiska partiledaren Håkan Juholt når upp till en kännedom på 97 procent. Han var väldigt mycket i media under hösten 2011. Det kan vara en förklaring.

Andra nya partiledare under 2011 som Miljöpartiets Gustav Fridolin och Åsa Romson, liksom Centerpartiets Annie Lööf, Piratpartiets Anna Troberg och Vänsterpartiets Jonas Sjöstedt (som vi inkluderade i mätningen i antecipation att han skulle väljas till partiledare 2012) har alla - med undantag för Fridolin - klart lägre kännedomssiffror. Vanligen tar det lite tid att bli känd. Juholts snabba kändisskap är inte regeln. I de flesta fall utvecklas kännedomen enligt den sociala inlärningsteorin (SIL) – exponering över tid leder till ökad kännedom (Oscarsson och Holmberg 2012).

Tabell 1 Partiledarnas kännedomsliga 2011 (procent)

	Andelen som känner till partiledaren	
	Bland samtliga	Bland egna partiets sympatisörer
Fredrik Reinfeldt (M)	99	100
Maud Olofsson (C)	98	100
Lars Ohly (V)	97	97
Håkan Juholt (S)	97	97
Göran Haggglund (KD)	94	100
Jimmie Åkesson (SD)	93	99
Jan Björklund (FP)	93	93
Gustav Fridolin (MP)	83	87
Annie Lööf (C)	68	80
Åsa Romson (MP)	61	67
Jonas Sjöstedt (V)	57	72
Anna Troberg (PP)	34	-

Kommentar: Resultaten visar andelen svars personer som kryssat för en uppskattning mellan -5 (ogillar) till +5 (gillar) för respektive partiledare och *inte* kryssat för svarsalternativet "Personen är okänd för mig". Procenten är beräknad bland svarande som besvarat frågan (inkl alternativet "Personen är okänd för mig"). Personer som hoppat över frågan är *inte* medtagna i analysen. Andelen "överhopp" utgör mellan 5 – 7 procent för de olika partiledarna. Antalet PP-sympatisörer i undersökningen är endast 6, därför kan inte Anna Trobergs kännedom bland dem särredovisas.

Partiledarnas grad av uppskattning bland dem som kände till dem redovisas i form av en topplista i tabell 2. Vi har multiplicerat genomsnittssiffrorna med 10 för att

slippa decimaler och får därmed en skala mellan -50 (mest ogillad) och +50 (mest gillad). En stor del av mätskalan kommer *de facto* till användning. En partiledare får bottenresultatet -27 i uppskattning bland samtliga svarande medan en annan partiledare når uppskattningen +37 bland det egna partiets sympatisörer. Partiledaren med bottenresultatet är Sverigedemokraternas Jimmie Åkesson. Partiledaren med det starka utfallet bland egna sympatisörer är Fredrik Reinfeldt (M). Han är också den partiledare som har högst popularitetssiffror bland samtliga svarande (+12).

Tabell 2 Partiledarnas popularitet – topplistan 2011 (medeltal)

	Bland samtliga	Bland egna partiets sympatisörer
Fredrik Reinfeldt (M)	+12	+37
Gustav Fridolin (MP)	+4	+22
Annie Lööf (C)	+2	+19
Åsa Romson (MP)	+0	+15
Jan Björklund (FP)	-1	+23
Jonas Sjöstedt (V)	-1	+20
Göran Hägglund (KD)	-3	+26
Håkan Juholt (S)	-3	+19
Maud Olofsson (C)	-4	+22
Anna Troberg (PP)	-5	-
Lars Ohly (V)	-10	+21
Jimmie Åkesson (SD)	-27	+29

Kommentar: Populariteten har mätts på en ogillar-gillarskala som varierar mellan -50 (ogillar) och +50 (gillar). Partisympati har mätts med en "bästa parti-fråga". Resultaten gäller för de svarspersoner som besvarat frågan. Piratpartiet har för få sympatisörer i undersökningen (6 personer) för att vi skall kunna redovisa deras uppskattning av partiledaren Anna Troberg.

Andra partiledare med plussiffror bland samtliga svarspersoner är Gustav Fridolin (MP) med +4, Annie Lööf (C) med +2 och Åsa Romson (MP) med +0. Men sedan är det stopp med partiledare med övervägande plussvar. Övriga partiledare har genomsnittresultat på minussidan. Det gäller Jan Björklund (FP) och Jonas Sjöstedt (V) båda med -1, Göran Hägglund (KD) och Håkan Juholt (S) likaså båda med -3, Maud Olofsson (C) med -4, Anna Troberg (PP) med -5, Lars Ohly med -10 och längst ned Jimmie Åkesson (SD) med -27.

Det är värt att notera att bland samtliga svarande uppnådde Vänsterpartiets och Centerpartiets nya partiledare högre popularitetssiffror än de gamla avsuttna partiledarna. Men bland vänsterpartister och centerpartister såg det annorlunda ut. Här var fortfarande Ohly mer populär än Sjöstedt bland V-sympatisörer och Olofsson mer uppskattad än Lööf bland C-sympatisörer.²

Men alla fyra var klart mer uppskattade bland de egna sympatisörerna på hemmaplan än bland väljare i allmänhet. Och det är det generella mönstret som gäller

för alla partiledare. En partiledare är alltid mer populär bland de egna än bland samtliga medborgare. Dock finns det naturligtvis variation i hur uppskattade olika partiledare är på hemmaplan. I SOM-undersökningen 2011 är Fredrik Reinfeldt mycket klart den mest uppskattade partiledaren bland det egna partiets sympatisörer (+37). Därefter kommer ingen och sedan kommer Jimmie Åkesson (+29) och Göran Hägglund (+26). Minst uppskattning bland det egna partiets anhängare 2011 röner Åsa Romson med +15 bland miljöpartister och Annie Lööf respektive Håkan Juholt med vardera +19 bland centerpartister respektive socialdemokrater.

Håkan Juholts resultat är speciellt intressant med tanke på vad som hände under hösten 2011 (lägenhetsaffären) och hans avsättning som partiledare i februari 2012. En jämförelse av Juholts popularitetssiffror i SOM-mätningen innan avslöjandet kom om att han fått för mycket i hyresersättning från riksdagen med motsvarande popularitetsresultat därefter visar på en nedgång på -9 enheter bland samtliga svarande och med lika mycket bland S-sympatisörer – från +0 till -9 bland samtliga respektive från +22 till +13 bland socialdemokratiska sympatisörer.³ Affären och efterföljande krishantering kostade alltså Juholt mycket. Han tappade i popularitet från en redan låg nivå ned till en riktigt låg nivå bland såväl väljare i allmänhet som bland S-anhängare. Juholts uppskattningssiffror på -9 respektive +13 efter den 7 oktober då lägenhetsaffären blev offentlig är riktiga bottensiffror (jfr tabell 2).

Men observera att Juholts popularitet minskade lika mycket bland samtliga svarande som bland S-sympatisörer. Det betyder att bland den stora majoritet av socialdemokrater som valde att *inte* lämna partiet efter lägenhetsskandalen minskade uppskattningen av Juholt, men det ledde *inte* till att de bytte parti. Man förblev socialdemokrat trots att man inte gillade partiledaren. Dock några lämnade partiet; andelen med S som förstapreferens minskade med -2 procentenheter bland SOM-deltagare som svarade på enkäten efter mitten av oktober.⁴ Och uppskattningen av S-partiet på ogillar-gillarskalan gick ned från +7 före avslöjandet av lägenhetsaffären till +5 efter avslöjandet bland samtliga svarande och från +33 till +32 bland S-sympatisörer. Partiet tappade opinionsstöd som en följd av Juholts lägenhetsaffär, men inte på långt när lika mycket som Juholt personligen tappade i uppskattning.

Dragplåster och sänken

Håkan Juholt fick inte möjligheten att pröva sina partiledarvingar i ett riksdagsval. Han fick bara vara partiledare i två lokala/regionala omval våren 2011. Men då gick det bra så tillvida att Socialdemokraterna gick fram i båda valen och vann röstandelar.⁵ Opinionsmässigt gick också partiet framåt i nationella mätningar under våren 2011.⁶ Ett eventuellt opinionsänke för Socialdemokraterna blev alltså inte Håkan Juholt förrän efter lägenhetsaffären i oktober 2011.

Men för att kunna tala om eventuella sänken eller röstvinnande dragplåster måste vi först ta hänsyn till inte bara hur uppskattade partiledarna är utan också hur uppskattade de är i förhållande till de partier de leder. Vi vet från annan forskning att

den absolut viktigaste faktorn bakom hur mycket väljare uppskattar en partiledare är hur mycket de uppskattar eller inte uppskattar det parti hen leder. Individkorrelationen mellan parti- och partiledarpopularitet är cirka .75. Tycker man om ett parti tenderar man att också gilla partiets ledare, och omvänt ogillar man ett parti så ogillar man också oftast partiledaren.

Och eftersom partiledare kommer och går medan partierna oftast består, går större delen av orsakseffekten från partipopularitet till partiledarpopularitet. Analyser utifrån paneldata över tid visar att partipopularitet vid tidpunkten t-1 har en starkare effekt på partiledarpopulariteten vid tidpunkten t än motsvarande partiledarpopularitet vid tidpunkten t-1 har effekt på partipopulariteten vid tidpunkten t (Oscarsson och Holmberg 2012, Karvonen 2009).

Om vi skall kunna tala om oberoende effekter av partiledarnas popularitet måste partifaktorn kontrolleras. Ett sätt att möjliggöra dylika kontroller är att mäta partiernas popularitet på samma mätskala som partiledarnas. Det gör vi i SOM-institutet genom att de svarande får placera ut såväl partiledare som partier på samma ogillar-gillarskala mellan -5 till +5. Partiledare som i sådana mätningar visar sig vara mer populära än det egna partiet kan potentiellt bli röstvinnare för sina partier och förtjäna att utnämnas till dragplåster. Sänke är inte lika roligt att bli kallad. En sådan benämning förtjänar potentiellt endast partiledare som är (klart) mindre populära än det parti de leder. I sådana fall riskerar partiledarens sviktande popularitet att kosta partiet röster.

I tabell 3 jämförs partiledarnas och partiernas popularitet i SOM-undersökningen 2011. Jämförelsen görs dels bland samtliga svarande, dels bland partiledarnas egna partisympatisörer. Om vi skall tala om dragplåster gäller det att resultaten visar att ledaren är mer populär än det egna partiet bland partiets sympatisörer. Det är då en partiledare potentiellt kan ha dragit röster till partiet på sin personliga popularitet. Så betraktat visar resultaten på enbart ett potentiellt dragplåster år 2011. Det är Fredrik Reinfeldt som är +1 enhet mer populär bland M-sympatisörer än vad M-partiet är. Övriga partiledare är i samtliga fall klart mindre uppskattade än sina partier bland de egna sympatisörerna. Mest så Åsa Romson (-21), Lars Ohly (-16) och Håkan Juholt respektive Gustav Fridolin (i båda fallen -14). I genomsnitt är de nio studerade partiledarna -10.8 enheter mindre uppskattade än sina partier bland det egna partiets sympatisörer. Det vanliga är alltså att svensk väljare gillar sitt parti mer än sin partiledare.

Om vi skall hitta potentiella sänken skall vi dock leta bland resultaten för hur samtliga svarande uppskattar partierna i förhållande till ledarna. En partiledare med klart svagare uppskattningssiffror än sitt parti bland samtliga väljare riskerar att förorsaka sitt parti rösttapp, det vill säga bli ett valsänke. I SOM-mätningen 2011 finner vi bland samtliga svarande fyra partiledare som är mer populära än sina partier. De är definitivt inga potentiella sänken för sina partier. Här återfinns Reinfeldt (+6), Hägglund (+4), Löf (+2) och Åkesson (+2).

Tabell 3 Parti- och partiledarpopularitet i den nationella SOM-undersökningen hösten 2011 (medeltal)

	Bland samtliga			Bland egna partiets sympatisörer		
	Parti	Partiledare	Skillnad	Parti	Partiledare	Skillnad
V/Ohly	-10	-10	±0	+37	+21	-16
S/Juholt	+6	-3	-9	+33	+19	-14
MP/Romson	+8	+0	-8	+36	+15	-21
MP/Fridolin	+8	+4	-4	+36	+22	-14
C/Lööf	-0	+2	+2	+31	+19	-12
FP/Björklund	+2	-1	-3	+32	+23	-9
KD/Hägglund	-7	-3	+4	+34	+26	-8
M/Reinfeldt	+6	+12	+6	+36	+37	+1
SD/Åkesson	-29	-27	+2	+33	+29	-4
Snitt 9 partiledare			-1,1			-10,8

Kommentar: Parti- respektive partiledarpopulariteten mäts på en skala mellan -50 (ogillar) till +50 (gillar). Partisympati har mätts med en "bästa parti-fråga". En positiv skillnad (+) visar att partiledaren är mer populär än sitt parti medan en negativ skillnad tvärtom visar att partiet är mer uppskattat än partiledaren.

Det är endast två partiledare som uppvisar klart sämre popularitetssiffror än sina partier i hela valmanskåren och de är Håkan Juholt med -9 och Åsa Romson med -8. De mer än övriga partiledare riskerar att försorsaka sina partier röstförluster på grund av sin bristande popularitet.

Sett över alla våra nio undersökta partiledare uppskattar samtliga svarande partiledarna något lite mindre än partierna (-1,1 enheter). I individualiseringens och personifieringens tidevarv gillar svensk folket partierna något mer än partiernas ledare. Kollektivet parti är mer uppskattat än individuella ledare.

Det mönster vi ser i tabell 3 för år 2011 är inte unikt. Det är snarare regeln. Resultaten i tabell 4 generaliserar analysen och jämför partiledarnas och partiernas popularitet ända tillbaka till den första SOM-mätningen 1986. När det gäller att leta efter potentiella dragplåster har vi 197 fall att skärskåda; fall där vi kan jämföra en partiledares popularitet med partiets bland det egna partiets sympatisörer. I 79 procent av dessa fall är partiledaren mindre uppskattad än sitt parti, och alltså knappast något potentiellt dragplåster. Bland resterande fall återfinns 8 procent där ledare och parti är lika populära och 13 procent där partiledaren är mer uppskattad än sitt parti. Det är dessa senare fall - totalt 26 – som rymmer de potentiella dragplåstren.

Här återfinns vi sammanlagt nio olika partiledare som alltså potentiellt något mätår kan ha varit röstvinnare för sina partier på grund av sin personliga popularitet. Uppställningen i tabell 5 avslöjar vilka dessa nio är, hur ofta de varit potentiella dragplåster och vilket år de mest tydligt var mer uppskattade än sitt parti bland de egna sympatisörerna.

Tabell 4 Partiledarna som dragplåster eller sänken i kampen om opinionen 1986-2011 (medeltalsskillnader)

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland samtliga väljare

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11
V	+13	+14	+15	+15	+15	+13	+11	+4	+10	+9	+5	+3	+10	+11	+8	+8	+4	-4	-1	-3	+2	+1	±0	+2	+1	±0
S	+10	+9	+4	+2	±0	+1	±0	-2	-2	+3	-4	-8	-10	-10	-7	-2	+1	-1	-3	-4	-10	-5	-5	-12	-10	-9
MP	-	-	-7	-	-	-	-	-7	-2	-5	-5	-5	-6	-4	-2	-4	+1	+4	+1	+1	+1	-3	-2	-3	-4	-6
C	±0	-2	+3	-1	-1	-5	-4	-3	-4	-1	-1	-4	-2	-5	-6	-4	+1	±0	-1	-2	±0	-2	-1	-3	-2	+2
FP	+6	+5	+1	+3	+2	+2	±0	±0	+1	-6	-1	±0	-5	-6	-6	-8	-3	-2	-3	-5	-4	+4	+0	-1	±0	-3
KD	-	-	+5	+3	+4	+4	+3	+4	+5	+5	+5	+8	+8	+8	+8	+8	+7	+7	+2	+2	+6	+5	+4	+5	+5	+4
M	±0	-4	-11	±0	-2	+4	+3	+3	+6	+3	+8	+11	+9	-1	-3	-1	-4	-5	+5	+6	+8	+6	+4	+8	+7	+6
NyD	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
SD	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Snitt fem partiledare	+6	+4	+2	+4	+3	+3	+2	±0	+2	+2	+1	±0	±0	-2	-3	±0	-0	-2	-0	-1	-0	+1	-1	-1	-1	-1
Snitt sju partiledare	-	-	+1	-	-	-1	+2	+1	+1	+1	+1	+1	+1	-1	-1	+1	+1	±0	+0	-1	+1	+1	+1	-0	-1	-1

Partiledarnas popularitet jämfört med det egna partiets bland egna sympatisörer

Partiledare	86	87	88	89	90	91	92	93	94	95	96	97	98	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	
V	-1	±0	±0	+4	+3	-3	-2	-12	-6	±0	-3	-9	±0	+2	±0	-2	-2	-2	-6	-10	-16	-5	-12	-9	-11	-8	-16
S	±0	+1	-1	-1	-4	-4	-5	-5	-4	-2	-8	-9	-10	-13	-11	-4	-2	-3	-5	-10	-16	-8	-8	-15	-14	-14	
MP	-	-	-16	-	-	-	-	-14	-7	-10	-8	-14	-21	-20	-23	-17	-10	-10	-7	-6	-13	-7	-10	-9	-8	-18	
C	-3	-6	-3	-4	-5	-13	-14	-12	-12	-7	-10	-10	-10	-15	-13	-11	-2	-1	-1	±0	-1	±0	-2	-7	-8	-12	
FP	+3	+4	-2	+1	-2	±0	-1	+1	-2	-19	-15	-6	-14	-17	-20	-25	-8	-5	-7	-10	-14	-7	-9	-12	-10	-9	
KD	-	-	+1	+1	+2	-3	±0	-4	+1	+2	±0	+3	+3	+4	+3	+2	+2	-8	-9	±0	-6	-8	±0	-6	-8		
M	-6	-11	-6	-3	-3	+1	+2	±0	+3	+2	+3	+5	+2	-15	-16	-12	-17	-18	-2	±0	+2	±0	+3	+2	+1	-	
NyD	-	-	-	-	-	-	-4	-3	+1	-4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-		
SD	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-19	-14	-13	-6
Snitt fem partiledare	-1	-3	-2	-1	-2	-4	-4	-6	-5	-6	-6	-6	-6	-12	-12	-8	-6	-11	-5	-7	-7	-5	-6	-8	-8	-10	
Snitt sju partiledare	-	-	-4	-	-	-7	-5	-6	-5	-6	-7	-11	-11	-11	-11	-8	-6	-9	-6	-7	-7	-6	-7	-7	-7	-11	

Kommentar: Resultaten visar hur populära partiledarna är i jämförelse med sina egna partier. Differensmättet kan variera mellan +100 (partiledaren mer populär än partiet) och -100 (partiet mer populärt än partiledaren). Plusvärden indikerar m a o att partiledaren är mer populär än partiet, medan minusvärden visar att partiledaren är mindre populär än sitt parti. Partiernas och partiledarnas popularitet har mätts på en gillar-ogillar skala med värden mellan +5 (gillar) och -5 (ogillar). Medeltalen har sedan multiplicerats med tio för att undvika decimaler. Resultaten för MP:s språkrör är sammanvägda fr o m 1998. Dessförinnan gäller resultaten för MP:s manliga språkrör. Snittsiffrorna inkluderar inte resultaten för SD och Jimmie Åkesson eller för NyD och Ian Wachtmeister 1991-93 respektive Viviann Franzén 1994.

Tabell 5 Partiledare mer populära än sitt parti bland egna partiets sympatisörer

1.	Carl Bildt (M)	6 gånger	max +5	1997
2.	Alf Svensson (KD)	12 gånger	max +4	1999
3.	Bengt Westerberg (FP)	4 gånger	max +4	1987
4.	Lars Werner (V)	2 gånger	max +4	1989
5.	Fredrik Reinfeldt (M)	4 gånger	max +3	2009
6.	Gudrun Schyman (V)	1 gång	max +2	1999
7.	Maud Olofsson (C)	1 gång	max +1	2001
8.	Ingvar Carlsson (S)	1 gång	max +1	1987
9.	Ian Wachtmeister (NyD)	1 gång	max +1	1993

Kommentar: Resultaten visar de 9 svenska partiledare som åren 1986-2011 vid minst en mätning var mer populära än sitt parti bland det egna partiets sympatisörer. Resultaten visar också antal gånger det hände att partiledaren var mer uppskattad än sitt parti bland de egna anhängarna och vilket år skillnaden var som störst.

Carl Bildt är den partiledare som relativt sitt parti varit mest populär bland det egna partiets sympatisörer. I samband med medlartiden i Bosnien 1997 noterar han en personlig uppskattning bland M-sympatisörer som är +5 enheter större än vad Moderata partiet når upp till bland partiets sympatisörer. Topplistan över potentiella svenska dragplåster bland partiledarna toppas alltså av Carl Bildt. På plats två och tre kommer Alf Svensson och Bengt Westerberg med vardera bästaresultatet +4 visavi det egna partiet år 1999 respektive 1987. Övriga Lars Werner har också han ett bästaresultat på +4 jämfört med sitt parti. Den populariteten uppnådde han 1989. På plats fem återfinns vi Fredrik Reinfeldt med som bäst en popularitet på +3 enheter högre än partiets bland M-anhängare år 2009. Fyra ytterligare partiledare kvalificerar också in på dragplåsterlistan om än nått och jämnt och vid endast ett mättillfälle vardera. De fyra är Gudrun Schyman 1999 med +2, Maud Olofsson 2001 med +1, Ingvar Carlsson 1987 med +1 och Ny Demokratis Ian Wachtmeister med också +1 år 1993.

Under tjugofemårsperioden 1986-2011 har Sverige alltså totalt sett haft nio partiledare som något år varit ett potentiellt dragplåster för sitt parti. Under samma period har SOM-institutet mätt totalt trettio tre partiledare och språkrör.⁷ Det innebär att var fjärde (27 procent) partiledare någon gång varit en potentiell röstvinnare för sitt parti på grund av sin personliga popularitet. Om man bedömer ett sådant resultat som en hög eller en låg andel beror på vad man jämför med och vilka teoretiska eller medieinfluerade förväntningar man har. Okontroversiellt är väl dock att slå fast att en fjärdedel är en minoritet, men en rätt stor minoritet.⁸

Men hur är det med motsatsen, det vill säga de potentiella sänkena som kan förorsaka sina partier röstförluster på grund av sin personligt svaga popularitet. Det finns inget självklart kriterium för när vi skall börja utnämna partiledare till

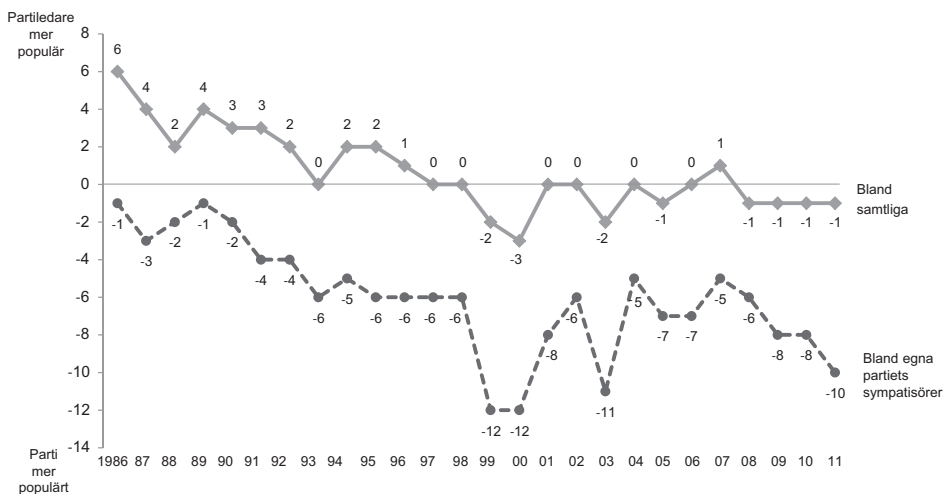
potentiella röstappare. Men om vi för resonemangets skull definierar potentiella sänken som partiledare som bland samtliga svarande uppvisar en popularitet på -7 eller mer jämfört med sina partier finner vi 15 mätillfällen av totalt 197 när det har inträffat. Det innebär att en sänkevarning dyker upp i 8 procent av våra partiledarmätningar sedan 1986.⁹ Antalet partiledare som på detta sätt någon gång varit så impopulära visavis det egna partiet är relativt många - hela nio olika partiledare. Det innebär att 27 procent av svenska partiledare under de senaste tjugofem åren någon gång varit potentiella sänken för sina partier. Ånå en minoritet, men även denna gång en stor minoritet.

Vi avstår från en tabell i detta sammanhang. Den partiledare som toppar listan med den största skillnaden mellan den personliga populariteten och partiets bland hela svenska folket är Mona Sahlin med ett resultat på -12 enheter lägre personlig uppskattning i jämförelse med det Socialdemokratiska partiet i SOM-mätningen 2009. På plats två kommer Carl Bildt – kanske en överraskning för många – som hade klart svaga uppskattningssiffror i början av sin partiledartid. Valåret 1988 var Carl Bildt hela -11 enheter mindre populär än Moderata partiet. Carl Bildt är den ende partiledare som återfinns både på dragplåsterlistan och på sänkelistan. Övriga fem partiledare på listan över potentiella sänken är Göran Persson med -10 som sämst vid tre mätillfällen 1998, 1999 och 2006, Peter Eriksson med -10 i hans sista mätning 2010, Håkan Juholt i hans enda mätning 2011 med -9, Lars Leijonborg med -8 år 2001, Åsa Romson med -8 i hennes första mätning 2011, Marianne Samuelsson (MP) med -7 1998 och Birger Schlaug med -7 både 1988 och 1993.¹⁰

Fler dragplåster förr i tiden, färre idag

Om vi ser på de partiledare som lyckats uppnå statusen av potentiella dragplåster och när de var som mest populära jämfört med det egna partiet hittar vi de flesta exemplen på 1900-talet; Bildt 1997, Svensson 1999, Westerberg 1987, Werner 1989, Schyman 1999, Carlsson 1987 och Wachtmeister 1993. På 2000-talet återfinns vi endast två exempel på potentiella dragplåster – Reinfeldt 2009 och Olofsson 2001. Omvänt finner vi flest exempel på potentiella sänken under 2000-talet: Sahlin 2009, Persson 2006, Eriksson 2010, Juholt 2011, Romson 2011 och Leijonborg 2001. Längre tillbaka på 1900-talet hittar vi enbart tre potentiella röstappare – Bildt och Schlaug 1988 och Marianne Samuelsson 1998.

Det här mönstret är naturligtvis ingen slump. Det avslöjar att svenska partiledare relativt sina partier var mer populära förr. Resultatet blir fler potentiella dragplåster och färre potentiella sänken. Resultaten i figur 1 illustrerar detta mycket tydligt.

Figur 1 Genomsnittlig skillnad mellan parti- och partiledarpopularitet 1986-2011

Kommentar: Resultaten gäller för V, S, C, FP, M och deras partiledare. Plussiffror (+) visar mer populära partiledare än partier medan minussiffror (-) tvärtom visar mer populära partier än partiledare.

I genomsnitt under åren 1986-1996 var partiledarna mer uppskattade än partierna bland svenska folket. Men sedan dess har oftast partierna varit mer populära än partiledarna. Den genomsnittliga skillnaden i popularitet var +6 enheter i partiledarnas favör år 1986. I senaste mätningen 2011 är motsvarande resultat -1 till partiledarnas nackdel. På hemmaplan bland partiledarnas egna sympatisörer är utvecklingen densamma. Partiledarna var mer uppskattade visavis det egna partiet på 1980-talet än de är idag på 2000-talet. Dagens svenska partiledare sett som en grupp är inte lika populära relativt sina partier som de var för tjugo-tjugofem år sedan. Snittskillnaden mellan partiledarpopularitet och partipopularitet bland ledarnas egna anhängare var -1 till partiledarnas nackdel 1986. År 2011 är motsvarande resultat -10.

I personifieringens och individualiseringens tidevarv med ideliga partiledareffekter i medierna har svenska partiledare relativt sina partier förlorat i uppskattning bland väljarna. Relativt sett har partierna stärkt sin ställning och partiledarna tappat. Kollektivet parti, åsiktspaketet parti, idébäraren parti, framtidshoppningen parti kan inte på långt när räknas ut bland svenska väljare. Inte heller kan ledarens parti räknas ut, även om ledarens parti inte flyttat fram sina positioner bland väljarna under senare år. Utvecklingen har tvärtom gått åt motsatt håll. Ledarens parti har tappat i uppskattning vis-a-vis kollektivet och åsiktspaketet parti.

Noter

- ¹ Eller kanske vi bör se det som en hypotes. Det hävdas ibland tvärtom att ”rule by fear” också kan vara en framgångsmetod, åtminstone i det korta loppet.
- ² Jonas Sjöstedt hade inte hunnit bli partiledare när SOM-undersökningen genomfördes under hösten 2011.
- ³ Motsvarande jämförelser för övriga partiledares popularitet visar i de flesta fall på förändringar på mellan +3 till -3 enheter bland såväl samtliga svarande som bland egna sympatisörer. Observera att jämförelsen görs mellan personer som svarat tidigt respektive sent på SOM-enkäten. De båda svarsgrupperna är inte slumpmässigt utvalda. De kan sägas ha valt ut sig själva genom att svara snabbt eller långsamt på SOM:s enkät.
- ⁴ I Sifo:s septembermätning 2011 fick Socialdemokraterna 31,8 procent som sedan gick ned till 30,3 procent i oktober och 27,4 procent i november. Den kortsiktiga ”effekten” av Juholts lägenhetsaffär blev alltså -4,4 procentenheter för S mellan september och november 2011. Motsvarande resultat i SOM-studien är något mindre, cirka -2 procentenheter (svarande före respektive efter den 7/10; 83 procent av de svarande efter den 7/10 hade svarat under oktober och november före den 1/12).
- ⁵ I det kommunala omvalet i Örebros nordöstra valkrets 2011 fick Socialdemokraterna 47,2 procent; + 7,9 procentenheter jämfört med det ordinarie valet 2010. I regionvalet i Västra Götaland 2011 fick Socialdemokraterna 32,6 procent, en ökning med +1,7 procentenheter jämfört med valet 2010. Se Öhrvall 2012.
- ⁶ I Sifos:s nationella opinionsmätningar ökade Socialdemokraternas andel från 30,2 procent i februari till 35,2 procent i juni 2011, en uppgång med 5,0 procentenheter.
- ⁷ Partiledare för riksdagspartier är medtagna, inklusive Birger Schlaug 1993 och Jimmie Åkesson 2007-2009 när deras partier inte var representerade i riksdagen. Åren 1989-1991 när MP satt i riksdagen mättes inte något av språkrören. Åren 1993-1997 mättes enbart MPs manliga språkrör. Fr o m 1998 mäts MPs båda språkrör. Åren 1991-1993 ingick Ny demokratis Ian Wachtmeister i SOM-mätningen och 1994 Viviann Franzén. I analysen ingår totalt 33 partiledare vars popularitet studerats vid sammanlagt 197 tillfällen.
- ⁸ Om vi bortser från språkrören – som inte är helt jämförbara med övriga partiledare – får vi totalt 25 mätta partiledare under perioden 1986-2011 bland vilka 9 är potentiella dragplåster. I så fall stiger procentandelen dragplåster till 36 procent. Fortfarande en minoritet, men en något större minoritet. Å andra sida kan man tycka att ribban för att kvalificera in som potentiellt dragplåster är för lågt satt när det räcker med att vara +1 enhet mer populär än sitt eget parti

Om vi höjer ribban till exempelvis det något mer statistiskt säkra +3 reduceras antalet dragplåster till fem och procentandelen potentiella dragplåster går ned till 15 procent, eller till 20 procent om vi exkluderar språkrören. Vi kan betrakta 15 procent som ett minestimater och 36 procent som ett maxestimater. I båda fallen talar vi om minoriteter, men 15 procent är helt klart en mycket mindre minoritet än 36 procent.

- ⁹ Ett alltför tufft och statistiskt osäkert kriterium vore att definiera alla partiledare med en lägre popularitet än sina partier som potentiella sänken, det vill säga använda ett kriterium på -1 eller mer minus jämfört med sitt parti för att urskilja potentiella rösttappare. Men gör vi det finner vi 79 mätfall av totalt 197 som uppfyller kriteriet, det vill säga i 40 procent av mätfällena under perioden 1986-2011. Av de trettio tre studerade partiledarna har hela 21 någon gång varit ett potentiellt sänke enligt detta statistiskt osäkra sätt att räkna. Det innebär en procentandel på hela 64 procent och kan ses som ett (orealistiskt) maxestimater. Vårt andra estimater byggt på kriteriet -7 och som diskuteras i texten ger nio partiledare som potentiella rösttappare (27 procent). Det kan ses som ett minestimater.
- ¹⁰ Sänkekriteriet på -7 för en partiledares popularitet jämfört med det egna partiet bland samtliga svarande är naturligtvis godtyckligt. Om vi minskar till -5 istället kan vi inkludera ytterligare fyra potentiella rösttappare: Olof Johansson (C) med -5 1991, Lennart Daléus (C) med -5 1999 och -6 2000, Maria Leissner (FP) med -6 1995 och Bo Lundgren (M) med -5 i hans sista mätning 2003. I så fall ökar antalet potentiella sänken till tretton, vilket utgör 39 procent av samtliga undersökta partiledare. Om vi tar ned kriteriet ytterligare till -3 upptäcker vi fem potentiella rösttappare till: Lars Ohly med -4 2003 och -3 2005, Maud Olofsson med -3 2010, Lotta Nilsson-Hedström (MP) med -3 1999 och -4 2001, Matz Hammarström (MP) med -3 2001 och Jan Björklund med -3 2011. Med detta kriterium ökar antalet potentiella sänken till 18 (55 procent). Om vi som i fotnot 6 sätter kriteriet till -1 blir andelen potentiella rösttappare hela 64 procent. Om inte annat än av statistiska osäkerhetsskäl bör kriteriet sättas kring -5/-7, inte gärna lägre. Det kriterium vi valt att använda i texten (-7) är på den övre säkra sidan och ger ett slags minestimater.

Referenser

- Oscarsson, Henrik och Holmberg, Sören 2012. *Nya svenska väljare*. Stockholm: Norstedts Juridik (kommande).
- Karvonen, Lauri 2009. *The Personalisation of Politics*. Colchester: ECPR Press.
- Öhrvall, Richard 2012. *Valdeltagande vid omvalen 2011*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.